

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS DOM

Mål nr
1126-23

meddelad i Stockholm den 13 februari 2025

KLAGANDE

Nordica Assistans AB, 556802-3542

Ombud: Advokaterna Lovisa Tidbeck, Jessica Gustavsson och
Adam Grabavac
C J Advokatbyrå AB
Kvarngatan 4
118 47 Stockholm

MOTPART

Försäkringskassan
103 51 Stockholm

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Kammarrätten i Sundsvalls dom den 16 december 2022 i mål nr 2128-21

SAKEN

Assistansersättning

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta förvaltningsdomstolen sätter ned det belopp som Nordica Assistans AB ska återbetala till 100 000 kr.

BAKGRUND

1. En person som på grund av stora och varaktiga funktionsnedsättningar behöver hjälp med s.k. grundläggande behov kan från kommunen få biträde av en personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans. Om behovet av hjälp med de grundläggande behoven uppgår till i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan har personen i stället rätt till statlig assistansersättning.
2. Assistansersättning beviljas av Försäkringskassan för ett visst antal timmar under en viss tidsperiod och betalas ut månadsvis med ett visst belopp för det antal timmar som assistans har lämnats.
3. Den som har beviljats assistansersättning (den försäkrade) kan antingen själv vara arbetsgivare för sina personliga assistenter eller välja att anlita en assistansanordnare som tillhandahåller personliga assistenter. Försäkringskassan får, om den försäkrade begär det, betala ut ersättningen direkt till assistansanordnaren.
4. Om assistansersättning har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp ska Försäkringskassan besluta om återbetalning av ersättningen under förutsättning att den försäkrade har orsakat den felaktiga utbetalningen genom att antingen lämna oriktiga uppgifter eller underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet. Återbetalning ska också ske om ersättning i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den försäkrade har insett eller skäligen borde ha insett detta. Om ersättningen har betalats ut till en assistansanordnare får Försäkringskassan besluta om återkrav från anordnaren i stället för från den försäkrade. I båda fallen får ett krav på återbetalning helt eller delvis efterges om det finns särskilda skäl.

5. Nordica Assistans AB har mottagit assistansersättning för en person som varit beviljad statlig assistansersättning med i genomsnitt 21 timmar och en minut per vecka.
6. Försäkringskassan beslutade att bolaget skulle betala tillbaka 1 727 780 kr som det fått i assistansersättning för perioden 22 augusti 2017–30 juni 2019. Myndigheten angav i sitt beslut att bolaget inte anmält ändrade förhållanden i form av att den försäkrade börjat att vistas på ett elevhem en natt i veckan och under den tiden fått sitt hjälpbehov tillgodosett av elevhemmet. Försäkringskassan bedömde att det hjälpbehov som skulle tillgodoses genom personlig assistans efter det att den försäkrade påbörjat denna vistelse endast uppgått till 19 timmar och 34 minuter i veckan och att det därför inte hade funnits någon rätt till statlig assistansersättning. Ersättningen hade därmed utgått felaktigt och återkrävdes i sin helhet för den aktuella perioden.
7. Bolaget överklagade till Förvaltningsrätten i Falun som avslag överklagandet med hänvisning till att bolaget skäligen borde ha insett att utbetalningarna var felaktiga.
8. Bolaget överklagade till Kammarrätten i Sundsvall som ändrade beslutet på så sätt att bolaget inte var återbetalningsskyldigt för perioden 1–30 juni 2019. Under denna tid hade den försäkrade inte vistats på elevhemmet och assistansersättning bedömdes därför inte ha utgått felaktigt. Överklagandet i övrigt avslogs. Kammarrätten ansåg att bolaget fram till den 11 april 2019, då Försäkringskassan fick kännedom om de ändrade förhållandena, hade orsakat att ersättning lämnats felaktigt genom att inte fullgöra sin anmälningsskyldighet. Efter detta datum borde bolaget skäligen ha insett att utbetalningarna var felaktiga.

YRKANDEN M.M.

9. *Nordica Assistans AB* yrkar att underinstansernas avgöranden ska upphävas, alternativt att återkravet ska efterges, och anför följande.
10. Bolaget har fullgjort sin anmälningsskyldighet. Som angetts redan hos Försäkringskassan har en tidigare kundansvarig för den försäkrade under 2017 anmält den påbörjade elevhemsvistelsen. I samband med detta ändrades också den månatliga tidsredovisningen som lämnades till Försäkringskassan. Härigenom har Försäkringskassan fått kännedom om de ändrade förhållandena.
11. Domstolarna får endast pröva de sakfrågor som Försäkringskassan gjort gällande i sitt beslut. Genom att domstolarna inte har begränsat sin prövning till om bolaget har fullgjort sin anmälningsskyldighet utan också prövat om bolaget skäligen borde ha insett att utbetalningarna var felaktiga har saken i målet blivit en annan.
12. Det bör inte vara möjligt att besluta om återkrav för tiden efter det att Försäkringskassan inleder en kontrollutredning till dess att det finns ett nytt beslut om assistansersättning. Under denna tid är bolaget skyldigt att utföra assistans enligt det gällande beslutet och kan alltså inte hindra ytterligare ”felaktiga” utbetalningar av assistansersättning.
13. Assistansersättning har återkrävts avseende all tid, dvs. även för tid som den försäkrade faktiskt fått sitt hjälpbehov tillgodosett genom assistans. Det fattas inte mycket tid per vecka för att den försäkrade skulle ha haft rätt till statlig assistansersättning och att utbetalningarna skulle ha varit korrekta.
14. *Försäkringskassan* anser att överklagandet ska avslås.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET**Rättslig reglering m.m.**

15. Enligt 51 kap. 2 § första stycket socialförsäkringsbalken kan en försäkrad som omfattas av 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade för sin dagliga livsföring få assistansersättning för kostnader för sådan personlig assistans som avses i 9 a § samma lag.
16. I 51 kap. 3 § anges att det för rätt till assistansersättning krävs att den försäkrade behöver personlig assistans i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för sådana grundläggande behov som avses i 9 a § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.
17. Av 51 kap. 19 § följer att Försäkringskassan på begäran av den försäkrade får besluta att assistansersättning ska betalas ut till den som anordnar den personliga assistansen.
18. I 108 kap. 2 § första stycket socialförsäkringsbalken anges att Försäkringskassan ska besluta om återbetalning av ersättning som den har beslutat enligt socialförsäkringsbalken om den försäkrade eller, i förekommande fall, den som annars har fått ersättningen har orsakat att denna har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp genom att lämna oriktiga uppgifter (punkt 1) eller underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet (punkt 2). Detsamma gäller, enligt andra stycket, om ersättning i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som fått ersättningen har insett eller skäligen borde ha insett detta.
19. När det gäller beslut enligt 108 kap. 2 § om återbetalning av ersättning får Försäkringskassan, enligt 9 a § första stycket, besluta om återkrav av

assistansersättning från den till vilken ersättningen har betalats ut enligt 51 kap. 19 § i stället för från den försäkrade.

20. Om det finns särskilda skäl får, enligt 108 kap. 11 §, Försäkringskassan helt eller delvis efterge krav på återbetalning enligt bl.a. 9 a §.
21. Enligt 110 kap. 46 § första stycket socialförsäkringsbalken ska den som ansöker om, har rätt till eller annars får en förmån enligt balken anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av förmånen. I tredje stycket anges att anmälan som gäller assistansersättning även ska göras av den till vilken assistansersättning har betalats ut enligt 51 kap. 19 §, om denne har kännedom om de ändrade förhållandena. Anmälan behöver enligt fjärde stycket inte göras om den handläggande myndigheten har kännedom om ändringen och därför saknar behov av en anmälan.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Under vilka förutsättningar får beslut om återkrav riktas mot en assistansanordnare?

22. Försäkringskassan får enligt 108 kap. 9 a § första stycket socialförsäkringsbalken besluta om återkrav av assistansersättning från den till vilken ersättningen har betalats ut enligt 51 kap. 19 §, dvs. från en assistansanordnare, i stället för från den försäkrade.
23. I 108 kap. 9 a § första stycket anges inte under vilka förutsättningar som ett återkrav får riktas mot en assistansanordnare. Regleringen har väckt frågan om det räcker att det finns grund för återkrav enligt 2 § för att kräva assistansanordnaren eller om det krävs att anordnaren på sätt som anges i paragrafen har orsakat eller bort inse att ersättning lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp (jfr HFD 2021 not. 20).

24. Enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening måste bestämmelsen i 108 kap. 9 a § första stycket förstås så, vilket också vinner stöd i förarbetena (prop. 2012/13:1 utgiftsområde 9 s. 231 och 258), att felaktig eller för hög ersättning får återkrävas av anordnaren endast om förutsättningarna enligt 2 § föreligger i förhållande till anordnaren.
25. Försäkringskassan får således i enlighet med 108 kap. 2 § första stycket besluta att rikta ett återkrav mot en assistansanordnare förutsatt att anordnaren har orsakat att felaktig eller för hög ersättning har utgått genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälnings-skyldighet. Av regleringen följer att det inte krävs att anordnaren har varit medveten om felaktigheten eller att denne har agerat oaktsamt.
26. Försäkringskassan får vidare i enlighet med 108 kap. 2 § andra stycket – som aktualiseras först om det brister i någon av förutsättningarna enligt första stycket (HFD 2019 ref. 17) – besluta att rikta ett återkrav mot en assistansanordnare om denne har insett eller skäligen borde ha insett att ersättning lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp. I dessa fall krävs inte att mottagaren har orsakat den felaktiga utbetalningen utan det avgörande är huruvida denne varit i ond tro eller inte.

Har ersättning betalats ut felaktigt eller med ett för högt belopp?

27. I målet är klarlagt att den försäkrade under den aktuella perioden vistats på ett elevhem en natt per vecka och fått sina grundläggande behov tillgodosedda där. Detta har fått till följd att den försäkrades assistansberättigande behov av hjälp med de grundläggande behoven bedömts uppgå till 19 timmar och 34 minuter i veckan.

28. Eftersom den försäkrade inte behöver personlig assistans med i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för sina grundläggande behov har det inte förelegat rätt till assistansersättning enligt 51 kap. 3 § socialförsäkringsbalken. Den assistansersättning som betalats ut för perioden har alltså i sin helhet utgått felaktigt.
29. Det som bolaget gör gällande avseende att det inte bör vara möjligt att besluta om återbetalningsskyldighet för tid innan Försäkringskassan ändrat beslutet om assistansersättning, eftersom bolaget under den tid som kontrollutredningen pågår har en oförändrad skyldighet att utföra assistans enligt det ännu gällande beslutet, föranleder ingen annan bedömning.

Har bolaget underlåtit att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet?

30. För att återkrav ska få beslutas på den grunden att den som återkravet riktas mot har brustit i sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet måste det klart framgå vilka förhållanden den enskilde är skyldig att lämna uppgifter om (HFD 2013 ref. 9). Den uppgifts- och anmälningsskyldighet som är aktuell i detta fall regleras i 110 kap. 46 § socialförsäkringsbalken där det i första stycket anges att en anmälan ska göras av sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av förmånen. Av tredje stycket följer att i fråga om assistansersättning gäller anmälningsskyldigheten inte bara den försäkrade utan också en assistansanordnare som mottagit ersättningen, om denne har kännedom om de ändrade förhållandena.
31. Det förhållandet att den försäkrade har börjat vistas på ett elevhem en natt per vecka, där de grundläggande behoven tillgodoses på annat sätt än av personliga assistenter, har en direkt påverkan på omfattningen av det hjälpbehov som ska tillgodoses genom personlig assistans och därmed på rätten till assistansersättning. Det har således enligt 110 kap. 46 § ålegat bolaget att anmäla de

ändrade förhållandena till Försäkringskassan, förutsatt att bolaget haft kännedom om elevhemsvistelsen.

32. Bolaget anför att det har fullgjort sin anmälningsskyldighet genom att en tidigare anställd under 2017 kontaktade Försäkringskassan och informerade om elevhemsvistelsen. Det finns dock inget stöd i utredningen för att bolaget ska ha underrättat Försäkringskassan om den försäkrades förhållanden på det sätt som påstås av bolaget.
33. Bolaget anför vidare att det till följd av elevhemsvistelsen ändrade den månatliga tidsredovisningen som lämnades till Försäkringskassan och att myndigheten härigenom fick kännedom om de ändrade förhållandena. För att rätt till assistansersättning ska föreligga krävs att behovet av hjälp med de grundläggande behoven i genomsnitt uppgår till mer än 20 timmar i veckan. Tidsredovisningen avser den assistans som faktiskt tillhandahållits under den aktuella månaden och den kan således variera i omfattning mellan olika månader. Anmälningsskyldigheten kan därför inte anses uppfylld genom lämnade tidsredovisningar.
34. Högsta förvaltningsdomstolen konstaterar att bolaget har haft kännedom om elevhemsvistelsen och att det ålegat bolaget att anmäla detta till Försäkringskassan, men att så inte har skett. Bolaget har således inte fullgjort sin anmälningsskyldighet.

Finns det ett orsakssamband mellan bolagets underlåtenhet att fullgöra sin anmälningsskyldighet och den felaktiga utbetalningen?

35. För att återkrav enligt 108 kap. 2 § första stycket 2 socialförsäkringsbalken ska få beslutas krävs att det finns ett orsakssamband mellan den underlåtna uppgifts- eller anmälningsskyldigheten och den felaktiga eller för höga ersättningen. Detta orsakssamband måste finnas i det enskilda fallet. Det är

således inte tillräckligt att en icke fullgjord uppgifts- eller anmälningsskyldighet typiskt sett kan leda till felaktiga beslut (HFD 2019 ref. 17).

36. De ändrade förhållanden som bolaget underlåtit att anmäla har en direkt påverkan på den försäkrades rätt till assistansersättning. Genom att underlåta att fullgöra sin anmälningsskyldighet har bolaget därmed orsakat att ersättning lämnats felaktigt under perioden 22 augusti 2017–10 april 2019. Återkrav med stöd av 108 kap. 2 § första stycket 2 får alltså riktas mot bolaget för den perioden.
37. Den 11 april 2019 fick Försäkringskassan kännedom om den försäkrades ändrade förhållanden och då finns inte längre något orsakssamband mellan bolagets underlåtenhet att fullgöra sin anmälningsskyldighet och de felaktiga utbetalningarna. Återkrav med stöd av 108 kap. 2 § första stycket 2 får alltså inte riktas mot bolaget för perioden 11 april–31 maj 2019. Frågan är då om återkrav för denna period får beslutas på annan grund än att bolaget inte har fullgjort sin anmälningsskyldighet.

Får återkrav beslutas på annan grund än att bolaget har underlåtit att fullgöra sin anmälningsskyldighet?

38. Både förvaltningsrätten och kammarrätten har, om än avseende olika tidsperioder, bedömt att bolaget skäligen borde ha insett att ersättning lämnats felaktigt. Denna alternativa grund fördes in i målet av förvaltningsrätten och bolaget har invänt att domstolarna endast bör få pröva de sakfrågor som Försäkringskassan gjort gällande i sitt beslut och omprövningsbeslut.
39. Det ankommer på en domstol att självständigt tillämpa relevanta lagrum på de omständigheter som görs gällande i målet och den är inte bunden av hur parterna utformat sin talan. En förutsättning härvid är dock att saken i målet

inte ändras. I socialförsäkringsmål bestäms saken utifrån de omständigheter som konstituerar ett händelseförlopp (se t.ex. RÅ 2010 ref. 1).

40. Av 108 kap. 2 § socialförsäkringsbalken framgår att det finns tre rättsliga grunder för att återkräva utgiven ersättning, nämligen att den som erhållit ersättningen (1) har lämnat oriktiga uppgifter, (2) har underlåtit att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet och (3) har insett eller skäligen borde ha insett att ersättning har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp. I vissa fall kommer dessa rättsliga grunder att spegla skilda händelseförlopp. Så är exempelvis fallet vid ett skifte från att det görs gällande att den försäkrade har lämnat en oriktig uppgift till att denne har brustit i att anmäla ett helt annat förhållande. I andra situationer kan de aktuella omständigheterna passa in under flera rättsliga grunder. Så kan t.ex. vara fallet när det görs gällande att den enskilde har lämnat felaktiga uppgifter och att denne därefter måste ha insett att ersättning utgått med ett för högt belopp.
41. I detta fall har tillämpningen av en annan rättslig grund än den som legat till grund för Försäkringskassans beslut inte inneburit att händelseförloppet blivit ett annat. Några nya omständigheter har inte förts in i målet av domstolarna. Det rör sig om samma tidsperiod och ersättning samt om samma omständigheter i övrigt, dvs. att den försäkrade börjat att vistas på ett elevhem en natt i veckan och där fått sina grundläggande behov tillgodosedda på annat sätt än genom personlig assistans. Saken i målet är därmed densamma vid tillämpningen av de skilda rättsliga grunderna för återkrav.
42. Av det ovan sagda följer att det i detta mål inte har funnits hinder mot att tillämpa den rättsliga grunden att bolaget skäligen borde ha insett att ersättning lämnats felaktigt.

Har bolaget insett eller skäligen bort inse att ersättning betalats ut felaktigt eller med ett för högt belopp?

43. Som konstaterats ovan har bolaget haft kännedom om de ändrade förhållandena men inte anmält dessa till Försäkringskassan. Vidare måste bolaget ha förstått att de ändrade förhållandena påverkade omfattningen av det hjälpbehov som skulle tillgodoses genom personlig assistans och därmed rätten till assistansersättning. Bolaget borde således skäligen ha insett att utbetalningarna inte var korrekta och får därmed enligt 108 kap. 2 § andra stycket socialförsäkringsbalken göras återbetalningsskyldigt även avseende perioden 11 april–31 maj 2019.

Finns det särskilda skäl för eftergift?

44. Frågan om eftergift ska avgöras utifrån en individuell och sammanvägd bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet.
45. Förhållandena i detta fall är speciella genom att den försäkrades assistansberättigande hjälpbehov med liten marginal översteg 20 timmar per vecka och till följd av det minskade behovet bedömts ligga strax under denna gräns. Eftersom behovet inte uppgått till 20 timmar i genomsnitt per vecka har utgiven assistansersättning återkrävts avseende all tid. Det handlar dock om en person som i och för sig har ett sådant hjälpbehov som en personlig assistent ska tillgodose och som också i huvudsak har fått detta behov tillgodosett genom personlig assistans.

46. Mot denna bakgrund finner Högsta förvaltningsdomstolen skäl att sätta ned återkravet till skäligen 100 000 kr.

I avgörandet har deltagit justitieråden Henrik Jermsten, Margit Knutsson, Mahmut Baran, Ulrik von Essen och Martin Nilsson.

Föredragande har varit justitiesekreteraren Johanna Blomberg.